

ЗВЕРТАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ПРАГМАТИКА, МОВНА НОРМА ТА ЖУРНАЛІСТСЬКА ПРАКТИКА

ADDRESSING IN UKRAINIAN PUBLIC DISCOURSE: PRAGMATICS, LANGUAGE NORMS, AND JOURNALISTIC PRACTICE

Кочукова Н.І.,

orcid.org/0000-0001-8953-0072

доцент кафедри журналістики та мовної комунікації

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Статтю присвячено аналізу звертань як важливого засобу професійної комунікації в сучасному публічному й інформаційному просторі України. Увагу зосереджено на функціонуванні форм апелювання у медіатекстах, політичному та журналістському дискурсі, а також на їхній ролі у формуванні мовленнєвої компетенції майбутніх журналістів. Розглянуто нормативні та варіантні граматичні форми звертань, зокрема особливості вживання кличного й називного відмінків, семантико-стилістичний і прагматичний потенціал апелювання у публічній комунікації. Проаналізовано нові тенденції у використанні звертань, зумовлені трансформацією медіасередовища та актуалізацією публічного дискурсу в умовах російсько-української війни, зокрема посилення їхніх консолідаційних, мобілізаційних та ідентифікаційних функцій. На матеріалі сучасних українських медіа, соціальних мереж, публічних виступів політичних діячів і журналістів виявлено типові порушення мовної норми, пов'язані з уживанням звертань, та окреслено причини їх поширення в умовах спонтанної комунікації. Особливу увагу приділено методичному аспекту дослідження: запропоновано систему практичних завдань і вправ, спрямованих на формування навичок нормативного й стилістично вмотивованого використання звертань у професійному мовленні студентів-журналістів. Зроблено висновок про важливість системної роботи з актуальним медійним матеріалом для засвоєння мовленнєвого етикету, утвердження норм української літературної мови та підвищення культури професійної медіакомунікації.

У дослідженні також окреслено теоретичні засади вивчення звертань у межах прагмалінгвістики та дискурсології, уточнено їхній статус як маркерів соціальної ролі, дистанції й комунікативної стратегії мовця. Визначено специфіку функціонування традиційних і новітніх форм звертань у цифровому середовищі, зокрема в онлайн-журналістиці та соціальних мережах, де поєднуються риси офіційного розмовного й публіцистичного стилів. Наголошено на необхідності кодифікаційної послідовності та підвищення мовної відповідальності журналістів як носіїв публічного слова. Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів у курсах сучасної української мови ЗМІ, культури мовлення та фахових дисциплінах із журналістики.

Ключові слова: звертання, кличний відмінок, мовна норма, український медіадискурс, публічна комунікація, прагматичний потенціал, журналістська освіта.

The article focuses on the functional and stylistic features of forms of address in contemporary Ukrainian public and media discourse, with particular attention to their transformation under conditions of social crisis and full-scale war. Ukrainian is characterized as a functionally developed language with a high communicative capacity, which is especially intensified in socially significant spheres such as journalism, political communication, and digital media. The study emphasizes that forms of address perform not only etiquette-related functions but also powerful pragmatic, emotional, mobilizing, consolidating, and identificational roles.

Based on illustrative material from political speeches, media texts, social networks, and public statements of key political and opinion leaders since 2022, the article demonstrates a sharp increase in the frequency of address forms and a shift in their semantic and stylistic functions. Particular attention is paid to the normative use of the vocative case, gender-inclusive address forms, the interaction between vocative and nominative constructions, and the use of evaluative components such as *dear* and *respected* as markers of emotional involvement and persuasive influence.

The paper also analyzes current linguistic research on address forms in Ukrainian linguistics and highlights typical deviations from grammatical norms in spontaneous media communication. Special emphasis is placed on the educational dimension of the problem: the formation of professional language competence among journalism students. The article proposes a system of practical exercises aimed at developing skills of normative and stylistically appropriate use of forms of address in various communicative situations, including official, public, and informal discourse.

The conclusions underline that mastery of address forms and speech etiquette is an essential component of journalists' professional competence and a key factor in maintaining the prestige, expressive potential, and normative stability of the Ukrainian literary language in the modern information space.

Key words: forms of address; vocative case; Ukrainian media discourse; public communication; speech etiquette; journalism education.

Постановка проблеми. Українська є функційно розвиненою й навантаженою, зі значним обсягом суспільних функцій мовою. П. Селігей наголошує, що «комунікативна потужність –

надважливий і, здається, досі глибоко не осмислений параметр мовного життя» [1, с. 48]. «Сьогодні мову сприймають як джерело влади, впливу, успіху, престижу. Широко вживаючись

у суспільно важливих сферах» [1, с. 48], вона швидше трансформується. У час, коли активно збагачуються всі мовні шари, удосконалюється й експресивізується синтаксис, усталюються й апробовуються норми різних рівнів, повсякчас засвідчуються нові тенденції у використанні мовних одиниць, зокрема в медіатекстах, надзвичайно актуальним є усвідомлення й розуміння студентами-журналістами зазначених процесів, формування в них умінь і навичок професійно послуговуватися мовними засобами в сучасному інфопросторі й публічній комунікації.

Так, українські науковці констатують, що в умовах суспільних криз мовні засоби апеляції до адресата істотно активізуються, бо виконують функцію емоційного залучення масової аудиторії. Досліджений матеріал свідчить про трансформацію семантико-стилістичних функцій звертань, насамперед у сучасних українських медіа та в публічному дискурсі під час російсько-української війни. Початок повномасштабного вторгнення у 2022 році зумовив різке зростання частотності звертань у публічних виступах, новинних заголовках, соцмережових повідомленнях та особистих зверненнях ключових постатей держави, політичних діячів, журналістів, інфлюенсерів, тому апелятиви заслуговують на докладний аналіз особливостей функціонування в сучасному публічному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У новітній лінгвоукраїністиці проблемам використання звертань у різних функціональних сферах, граматичним формам апелятивів, нормативності приділено увагу в мовознавчих працях багатьох відомих науковців. Так, у статті К. Городенської досліджено актуалізацію різних форм кличного відмінка іменників у комунікативному просторі Українського суспільного радіо [2]. У науковій розвідці Л. Колібаби та С. Романюк проаналізовано типові форми звертань у сучасному українському політичному дискурсі з погляду їх відповідності чинним граматичним нормам на значному за обсягом ілюстративному матеріалі [3]. Н. Кобченко у науковій розвідці «Вокатив і номінатив у функції звертання: формування мовної норми в радянський період» дослідила розвиток українських норм кличного відмінка під впливом радянської мовної політики [4]. А. Болотнікова та Ю. Гунченко описали специфіку вживання кличного відмінка як індикатора вираження увічливої адресатності [5].

Постановка завдання. За останні роки публічний й інформаційний простір України якісно трансформувався. Так, зокрема, на думку,

К. Городенської, істотно змінився формат комунікації в медійній сфері. Учена зауважує, що «безпосереднє спілкування зумовило широке використання звертань ведучого, автора програми чи журналіста до співрозмовника, що надало такому спілкуванню невимушеності та відкритості, розмовної розкритості» [2, с. 9]. Зазначені спостереження окреслюють комунікативно-прагматичний потенціал апелятивів. Тож виявлення, дослідження, опис нових тенденцій у вживанні різних форм звертань, аналіз їхніх нових функцій у різних стильових сферах сучасної української літературно-мовної практики є надзвичайно актуальним. У цьому розрізі варто приділити увагу й методичному аспектові вивчення окреслених питань, зокрема формуванню в студентів-журналістів умінь і навичок послуговуватися мовними засобами, зважаючи на їхній конотативний потенціал, семантико-стилістичні функції у сучасній офіційно-діловій сфері, публічному спілкуванні на радіо й телебаченні, усному професійному мовленні. Це є важливою складовою вивчення курсу «Сучасна українська мова ЗМІ».

Виклад основного матеріалу. За нашими спостереженнями, помітною стала тенденція використання звертань, утворених двома окремими формами відповідно до статі співрозмовників і активне функціонування їх у публічній комунікації. Показовими є офіційні промови Президента України, напр.: «*Шановні українці й українки, довгий сьогодні день. Нещодавно провів нараду енергетичну...*» (<https://www.president.gov.ua/videos/doruchiv-pereglyanuti-pravila-dlya-komendantskoyi-godini-na-8321>). Звертання набувають посилені мобілізаційних, консолідаційних та ідентифікаційних функцій, зокрема в кризовий час. «*Шановні захисники і захисниці України! У цей особливий день ми схиляємо голову перед ВАШОЮ мужністю, відданістю та незламністю. День захисників і захисниць України – насамперед день глибокої вдячності кожному і кожній, хто стоїть на варті свободи нашого народу, незалежності нашої Української держави та її майбутнього*» (<https://mova.gov.ua/news/shanovni-zakhysnyki-i-zakhysnytsi-ukrainy>). Компонент *дорогі* надає більшої щирості публічному зверненню, допомагає апелювати до емоцій аудиторії, є маркером позитивного ставлення, прихильності, засобом політичної комунікації, напр.: «*Дорогі українці та українки! Сьогодні ми відзначаємо одну з найважливіших дат нашої історії – річницю всеукраїнського референдуму щодо незалежності України 1991 року*» (із допису у фейсбуці Руслана

Стефанчука, Голови Верховної Ради України); *«Дорогі українці, дорогі українки! Нехай 2025-й стане нашим роком – роком України. Ми знаємо, що мир нам не подарують. Але ми зробимо все, щоб зупинити Росію та закінчити війну. Це те, чого хотів би кожен з нас»* (з новорічного привітання Президента України). Також важливою є комунікативна функція апелятива, яка сприяє переконанню адресата в щирості наміру мовця виконати ту чи ту дію. Напр.: *«Кияни і киянки, бережімо себе. Склали добірку порад про те: як безпечно пересуватися вулицями; де слідкувати за розкладом транспорту; до кого звертатися, щоби на вашій вулиці посипали чи прибрали завалене дерево. Зберігайте собі, репостіть, діліться з близькими»* (<https://www.instagram.com/p/DTQ7QRGjcSE/>).

У цьому контексті особливої ваги набуває питання підготовки майбутніх журналістів до професійного використання звертань з урахуванням їхніх нормативних, семантико-стилістичних і прагматичних характеристик. Сучасне студентство, представники журналістської спільноти, у майбутньому належатиме до освіченої частини українського соціуму, яка має володіти усіма ресурсами української мови, дотримуватися її норм не лише у своїй професійній діяльності. Задля формування мовленнєвих навичок нормативного використання форм кличного відмінка, знання актуальних семантико-стилістичних функцій, конотативного й прагматичного потенціалу звертань пропонуємо вправи, ілюстровані як медійним контентом, так і матеріалом, дібраним із соцмереж, телеграм-каналів, політичного й публічного дискурсу. Запропоновані завдання передбачають критичний підхід до їх виконання, редакторські вміння й навички, знання чинного українського Правопису, розуміння культурноносної функції української мови.

Завдання 1. Відредагуйте вжиті в політичному дискурсі форми звертань, дайте оцінку нормативності використання слова-регулятива пан (пані, панове) і другого загального іменника (назви особи за фахом чи видом діяльності).

Шановні народні депутати! Шановний пане Президент, пане Прем'єр-міністр, Голова Верховної Ради, шановні співвітчизники! (В. Хомутиннік, 02.12.2014); *Дякую, шановний пане спікер* (Ю. Бойко, 31.01.2022); *Добрий день, шановний пане віце-спікер! Добрий день, шановні колеги!* (І. Фріс, 05.02.2021); *Доброго дня, шановний пане Голово, президія, шановний пане заступник міністра!* (С. Кубів, 03.02.2021);

Пане претендент, у мене до вас одне питання (С. Соболев, 13.12.2012); *Шановна пані доповідач, чи не бачаєте Ви певну вибірковість в тому, що сьогодні ми розглядаємо це питання, а не розглядаємо, скажімо, питання розслідування подій на Майдані, розслідування подій в Одесі 2 травня..?* (М. Скорик, 29.09.2020); *Шановна пані Генеральний прокурор, у мене до Вас наступні два питання* (О. Гончаренко, 18.02.2021) [3, с. 323].

Завдання 2. Визначте семантико-стилістичні функції звертання (напр.: риторичний тиск, публічний виклик, інституційна апеляція, адресна ввічливість, адресна вимога, персоніфіковане звертання, зниженість висловлення, заклик до консолідації суспільства, етикетна офіційність тощо), за потреби відредагуйте.

1. Президент, поясніть, чому зростають тарифи (УНІАН / OBOZREVATEL / NV). 2. Українці, не втрачайте пильність (Українська правда). 3. Пане мер, коли відремонтують міст. 4. Україно, ти вистоїш. Я вірю в тебе (пост Президента України, 2022 р.). 5. Друзі, це наш спільний фронт (із волонтерських дописів у соцмережах). 6. Люди, не ігноруйте повітряну тривогу! 7. Дорогі українці, сьогодні ми боремося за свободу! (Початки промов з 2022 року). 8. Шановні народні депутати, прошу підтримати законопроект! 9. Пане Голово, прошу надати слово! 10. «Україно, ми з тобою!» Головний рабин України записав пісню (gordon.ua). 11. Шановний суддя, прошу врахувати викладені обставини справи!

2. Всім привіт, друзі. Це Цензор. нет. Я, Марина Данилюк-Ярмолаєва. Не так багато в нас останнім часом позитивних новин, але давайте справді поговоримо про позитивну новину... (ютюб). 13. Шановні гості, дорога родино, дуже рада вас вітати в себе на каналі. Сьогодні у мене такий буде дещо релаксаційний випуск. 14. Добрий ранок, шановні. Це «Сніданок з 1+1». З вами я, Олег Панюта (1+1, «Сніданок з 1+1»). 15. Шановний, не треба мати людей за дурнів, ні в кого не виникає гнів на умовного «співвітчизника». Гнів викликають конкретні вчинки конкретних осіб при владі, от і все (фейсбук).

Завдання 3. Продовжіть подані початки висловлювань, що містять етикетні форми, дібрані з мовлення відомих журналістів, блогерів, радіо- й телеведучих. Доберіть звертання, доречні мовленнєвим ситуаціям. Напр.: шановна аудиторіє, усі, хто з нами ... тощо.

1. Привіт. Мене звати Емма Антонюк. І це рубрика «Книжка від зірки». Тут відомі українці

та українки розповідають про книжки, які приносять їм насолоду і змінюють життя. Сьогодні герой нашої рубрики... 2. Героїнею наступної рубрики, а це рубрика «Професії», стала чарівна телеведуча Оксана Гутцайт. 3. Доброго дня. «Факти» підбивають підсумки першої половини дня. 4. Привіт. Все, що я прошу це лише один шанс. Дайте мені один шанс просто показати, як треба вивчати англійську. Просто по-людськи, простими словами... 5. Привіт. Ви на ютуб-каналі «Це ніхто не буде дивитися». Мене звати Емма Антонюк. І сьогодні ми будемо говорити про новий рік, початок нового життя, відмову від шкідливих звичок і все те, що ми собі обіцяємо перед такою символічною умовністю, як початок нового року... 6. Доброго усім вечора. Запрошую оглянути усі варті уваги події середі у нашому головному випуску «Фактів». 7. Найромантичніший проєкт країни «Холостяк» повернувся, щоб знову нагадати – кохання завжди на часі. Ця осінь стане особливою, бо найбажаніший чоловік країни відкриє своє серце заради справжніх почуттів. 8. Всім добрий вечір. Мене звати Яніна Соколова і це нове шоу на телеканалі «Україна 24» під назвою «Як вам не соромно!» В цьому шоу ви не побачите бутафорських опитувань, надуманих зрежисованих оплесків. 9. Доброго вечора, я, Оксана Гутцайт, і це новини «Репортер» на Новому каналі. 10. Усім привіт. Ви на ютуб-каналі «Аліна Доротюк». Сьогодні на вас чекає одне з найвідвертіших інтерв'ю з українською журналісткою та громадською діячкою Яніною Соколовою. Напишіть, чи вам відгукуються ті чи ті теми. 11. Вітаю вас, з вами Катя Осадча, і сьогодні ми поговоримо про таке. 12. В ефірі ТСН, а ми підбиваємо підсумки дня. Я, Наталя Мосейчук. Наразі ви маєте знати про таке... 13. Це «Неймовірні історії кохання», з Вами я, Лілія Ребрик.

Культура мовлення й надалі залишається актуальною проблемою професійної комунікації журналістів у динамічному інформаційному просторі. Спостережено, що під час прямих етерів, ведення репортажів, трансляції інтерв'ю, стрімінгів, поширення подкастів тощо медійники нерідко вживають називний відмінок у звертаннях, порушуючи усталені мовні норми. Така практика свідчить про низький рівень мовної культури та стає своєрідним подразником для небайдужих носіїв мови, які дбають про дотримання норм, виражальні можливості української літературної мови і її престиж під час російсько-української війни. Подекуди звертання не відповідають меті й змісту висловлювання, є надто фамільярними.

Тому їх уживання потребує особливої уваги з боку журналістів, зокрема в умовах спонтанної, заздалегідь не підготовленої, не відредагваної комунікації. Сформовані навички мовленнєвої поведінки є своєрідною візитівкою журналіста. Запропоновані нижче завдання сприятимуть найкращому засвоєнню мовленнєвого етикету та літературних мовних норм, що є важливим чинником утвердження стандартів української літературної мови й усвідомлення їх значення в професійній медіакомунікації.

Завдання 1. Запишіть власний початок двох запропонованих Вами теле- або радіопрограм про студентське життя, використавши різні форми апелятивів.

Завдання 2. Проаналізуйте використання звертань як засобів маніпулятивного впливу в публічних виступах. Запишіть приклади в нейтральному, офіційно-діловому стилі без звертань.

1. Дорогі українці, сьогодні ми ухвалюємо доленосне рішення. 2. Шановні громадяни України, держава вас почула. 3. Україно, я звертаюся до тебе в цей складний час. 4. Пане Голово Верховної Ради, прошу слова.

Завдання 3. Визначте стилістичний ефект звертань як засобів персоніфікації, ужитих у соцімережах. Поясніть, чому в соцімережах, як-от фейсбуці, інстаграмі тощо, часто надають перевагу називному відмінку у звертаннях, ніж кличному (нормативному)? Чим спричинено, на вашу думку, нехтування нормою або її незнання? Відредагуйте.

1. Україно, переможемо! 2. Мово, ти наша зброя! 3. Європа, чекай нас! 4. Дякуємо тобі, Європо! Цьогоріч День Європи в Україні та у Сумах зокрема, – особливий, позбавлений пафосу, зате наповнений безмежною вдячністю і вже не теоретичними, а прикладними знаннями, безпосереднім знайомством з країнами ЄС (<https://smr.gov.ua/uk/ru/novini/podiji/25107-dyakuemo-tobi-evropo.html>). 5. Ти наше диво калинове, кохана українська мова! (<https://vovkovyneska-gromada.gov.ua/news/1551082372/>).

Завдання 4. Відредагуйте тексти. Запишіть, використавши різні форми звертань.

1. Пам'ятайте, що з вас, як із журналіста-практика, беруть приклад інші. Адже ви – носій мовної норми, зразок для наслідування.

Тому будь-що уникайте помилок. Пам'ятайте, що вашу власну мовну помилку чи помилку ваших колег по перу засоби масової інформації тиражують у сотнях, тисячах, сотнях тисяч чи навіть мільйонах примірників (із посібника).

2. Звертайте увагу колегам по перу на помилки, допущені ними в повідомленнях. Слідкуйте за мовою колег за професією. Допомагайте їм удосконалювати мовну майстерність. Із вдячністю приймайте їхні зауваження (із посібника).

Завдання 5. Опишіть комунікативну ситуацію про можливість проїзду метрополітемом від станції «Лівобережна» до станції «Либідська», перейшовши на станцію «Майдан Незалежності». Використайте різні форми звертань.

Завдання 6. Відредагуйте подані стандартні етикетні формули, додайте звертання.

1. Шановна, шановна! Як Вас? 2. Вибачаюсь, що потурбував вас. 3. До слідувочої зустрічі. 4. Будем на зв'язку. 5. Дуже дякую. 6. Давайте попрощаємося. 7. Гарного Вам настрою і всього хорошого. 8. Усього Вам самого кращого. 9. Вибачаюсь, можна зайти. 10. Пока, щасливо. 11. Вибачте, що задержав Вас.

Завдання 7. Із поданих рядів речень виберіть найорганічніші для відповідних функціональних стилів сучасної української літературної мови. До синтаксичних конструкцій уведіть звертання.

З метою забезпечення дітей від нещастя на дорогах вивчайте правила дорожнього руху. Щоб забезпечити дітей від нещастя на дорогах, вивчайте з ними правила дорожнього руху. Для того щоб забезпечити дітей від нещастя на дорогах, вивчайте правила дорожнього руху. Для забезпечення дітей від нещастя на дорогах вивчайте з ними правила дорожнього руху. Аби забезпечити дітей від нещастя на дорогах, вивчайте з ними правила дорожнього руху. Для того аби забезпечити дітей від нещастя на дорогах, вивчайте з ними правила дорожнього руху.

Завдання 8. Назвіть чинники, що впливають на добір форм звертання.

(Напр.: характер взаємин між учасниками спілкування: партнерські, офіційні, ієрархічні, приятельські, дружні, родинні, товариські, робочі тощо; сфера спілкування (побутова, навчальна, професійна, ділова, наукова, публічна), тип ситуації (офіційна, напівофіційна або неофіційна), ставлення мовця до адресата (шанобливе, ввічливе, нейтральне, товариське, фамільярне), ступінь знайомства співрозмовників (незнайомі, малознайомі, добре знайомі), а також місце й час спілкування (удома, на вулиці, публічний виступ, під час зібрання, професійна комунікація) тощо.

Завдання 9. Підготуйте коротке повідомлення (5–7 речень) на тему: «Кличний відмінок як національна особливість української мови»,

наведіть приклади з сучасних українських медіа, фольклору, художньої літератури, сучасного мовлення.

Завдання 10. Напишіть три запрошення на різні заходи, використавши три способи оформлення етикетних конструкцій ввічливості й різні форми звертань. Поясніть відомі способи подання мовленнєвого етикету.

Завдання 11. Відредагуйте подане запрошення. Використайте один із трьох способів оформлення етикетних конструкцій ввічливості.

Шановний Андрій Іванович!

Запрошуємо вас узяти участь в роботі науково-практичної конференції «Українська мова як чинник національної ідентичності та суспільної єдності».

Повістка денна:

1. Роль української мови в формуванні національної свідомості (Харченко С. В.),

2. Мовна політика України під час російсько-української війни (Луковенко О. К.),

3. Українська мова в освітньому просторі (Миколаєнко П. П.).

Науково-практична конференція відбуватиметься в актовому залі Національного університету біоресурсів і природокористування (вул. Героїв Оборони, 15) 30-31 жовтня 2026 року.

Початок об 12.00.

З повагою: керівник Всеукраїнського товариства «Просвіта», Прокопцев О. І.

Завдання 12. Використавши подані формули мовленнєвого етикету, опишіть ситуацію письмового вибачення за не підготовлені вчасно матеріали для звітної доповіді.

Доброго дня. Шкода, але я мушу повідомити. Перепрошую. Даруйте за клопіт. Я Вам дуже зобов'язаний. Ви зробили мені велику послугу. З повагою.

Завдання 13. Допишіть тексти службових листів.

1. Шановний... Відповідно до попередньої домовленості... Університет не гарантує... З повагою...

2. Шановна пані... З радістю повідомляємо, що Ваша стаття... Вартість публікації..., а також розміщення статті на сайті конференції. Просимо Вас підтвердити... З повагою...

Висновки і пропозиції. Отже, знання та вміння, пов'язані з використанням звертань та інших мовленнєвих етикетних конструкцій, є обов'язковою складовою формування мовленнєвої компетенції майбутніх журналістів. Систематична робота на

заняттях із курсу «Сучасна українська мова ЗМІ» з ілюстративним матеріалом, дібраним із сучасних медіа, соцмереж, сприятиме глибшому засвоєнню чинних мовних норм, розвитку стилістичної доречності та усвідомленню прагматичного

потенціалу мовленнєвих засобів у публічній комунікації. Це також забезпечить підвищення професійного рівня журналістських текстів і відповідальне використання мовних ресурсів у медійному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Селігей П. Комунікативна потужність і престиж української мови як параметри її життєстійкості. Соціальне у мові та мова в соціумі : колективна монографія / О. Доценко, М. Жуйкова, Н. Кісс [та ін.] ; наук. ред. та упоряд. Н. Ясакова. Київ : НаУКМА, 2023. С. 48 – 82.
2. Городенська К. Граматичні форми звертань у комунікативному просторі Українського суспільного радіо. *Studia Ucrainica Varsoviensia*, 2021. С. 9 – 18.
3. Колібаба Л., Романюк С. «Вільний народі незламної країни!», або Про граматичні форми звертань в українському політичному дискурсі XXI ст. Соціальне у мові та мова в соціумі : колективна монографія / О. Доценко, М. Жуйкова, Н. Кісс [та ін.] ; наук. ред. та упоряд. Н. Ясакова. Київ : НаУКМА, 2023. С. 313 – 354.
4. Кобченко Н. Вокатив і номінатив у функції звертання: формування мовної норми в радянський період. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 7, 2021. 68–91.
5. Болотнікова А., Гунченко Ю. Кличний відмінок як мовний індикатор увічливої адресатності. *Лінгвістичні студії*, Вип. 40(2). 2020. С. 25 – 32. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=lingst_2020_40%282%29__5 (дата звернення: 13 січня 2026 року).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026